

XXIII. Bódva-völgyi Madárvonulás-kutató és Természetvédelmi Tábor

Táborzáró beszámoló 2008.

1. Bevezetés

A Bódva-völgy Észak-Magyarország egyik kiemelt jelentőségű ökológiai folyosója. Kifejezetten hegyvidéki forrásvidékétől az alföldi jellegű torkolatvidékig változatos élőhelyek alakultak ki. A völgy hazai szakasza megközelítőleg É-D irányú, ezért vonulási folyosó jelleggel a kisebb és a nagyobb testű madarak egyaránt szívesen használják. Erre alapozva a völgy egy arra alkalmas pontján 1986 óta hosszútávú ornitológiai vizsgálat folyik. A terület madárvilágának és a táborban folyó kutatói, természetvédelmi munka bemutatásának kapcsán ismeretterjesztő és szemléletformáló tevékenységet is végzünk fiatalok (óvodástól az egyetemista korosztályig) körében. Ezek a célok és feladatok mára egymástól elválaszthatatlan egységgé forrtak össze a Bódva-völgyi Madárvonulás-kutató és Természetvédelmi Táborban, létrehozva Észak-Magyarország egyik legnagyobb őszi vonuláskutató és természetismereti bázishelyét.

2. Elhelyezkedés, módszerek

A tábor a Bódva-völgy egy viszonylag szűk, alig 500 méter széles szakaszán található. A völgyet itt közrefogó két hegyoldal zárt cseres-tölgyesekkel és gyertyános tölgyesekkel fedett, míg a völgyalján kaszáló- és mocsárrétek, művelt és felhagyott szántóföldek, bokorsorok, illetve a Bódva egykor levágott mederszakaszai húzódnak. A konkrét vizsgálati terület nagy részét magába foglaló két, egymással párhuzamos bokorsor az egyik hegyoldal lábánál eredő források vize mentén kialakult ligeterdőfoltok és cserjések mentén helyezkedik el. További vizsgált élőhelyek egy felhagyott legelő területén kialakult zárt töviskes cserjések, valamint a Bódva és ártere. A különböző élőhelyek, a nagy mennyiségű táplálékot nyújtó cserjések, és a víz közelsége változatos madárvilágot biztosítanak a fészkelési időszakban és a vonulás során egyaránt.

A táborban 2008-ben 2 időszakban vizsgáltuk a terület madárvilágát:

1. Április 17. és július 10. között a területen a CES: Constant effort ringing in Europe - magyar megfelelőjeként Állandó Ráfordítású Gyűrűzés – standard protokollja alapján dolgoztunk. A program a 80-as években indult Nyugat-Európából. Célja egy hosszútávú monitoring rendszer működtetése, amely az élőhelyek állapotát és az élőhelyek minőségét jelző fészkelő madárfajok állományait kívánja vizsgálni. További információk az EURING honlapján olvashatóak. A program során Szalonnán 9 alkalommal, 8 hálóval végeztünk munkát – a CES protokoll alapján.
2. Augusztus 13. és október 30. között rendeztük meg a hagyományos őszi vonuláskutató tábor. A munkát az Actio Hungarica standard protokollja alapján végeztük. Az Actio Hungarica Madárvonulás-kutató Hálózat célja a hazai fészkelő és vonuló madarak standard mintavételi eljárással végzett hosszútávú monitoring vizsgálata. Ez többek között a vonulási stratégiák és dinamika, illetve a vizsgált élőhelyek, az időjárás, stb. hatását vizsgálja. A vizsgálat során Szalonnán 34 standard hálóállást használtunk, 33 darab 12 méteres és 1 darab 7 méteres lengyel hálóval. Az adatfelvételezést a protokoll szerint végeztük. Ezen felül a Bódva hullámterén található ligeterdő lombkoronájában zajló

madármozgás vizsgálatára beállítottunk egy lombhálót, amelyet 2 hagyományos háló egymás fölé helyezésével alakítottunk ki.

Jelen beszámolóban elsősorban a 2. időszak munkáját kívánjuk bemutatni, ugyanakkor röviden áttekintjük a CES legfontosabb eredményeit is.

3. Madártani eredmények

3.1. CES

A CES protokoll időszakában, a fészkelési időben 9 alkalommal, 6-6 órát hálózunk, kifejezetten a töviskes élőhelyeken. Ez alatt az idő alatt 28 madárfaj 251 egyedét jelöltük meg (*1. melléklet*). Az élőhelynek és a korábbi évek tapasztalatainak megfelelően legnagyobb egyedszámban barátposzáta, széncinege, kisposzáta és vörösbegy egyedek kerültek a hálóba. Említésre érdemesen magas volt a csilpcsalp füzikék egyedszáma.

A fogások dinamikája szintén megegyezett ez elmúlt négy év dinamikájával, azaz ugyanaz a jellegzetes mintázat volt megfigyelhető a fészkelési szezon előrehaladtával, a négy évet átlagolva a következő ábrát kapjuk. A CES szezon elején (április) a már fészkeléssel elfoglalt madarak mellett még érezhető a tavaszi vonulás vége. Ezután valamelyest visszaesik a gyűrűzött madarak száma és a májusi időszakban egyenletesen alacsony marad. Ebben az időszakban a madarak többsége már kotlik vagy fiókat etet a fészében. A kirepülési időszak május végén-június elején kezdődik. Két jellegzetes, minden évben tapasztalható csúcsa van. Az első csúcsban az odúlakó fajok (szén-, kék-, és barátcinegék, mezei verebek) frissen kirepült fiataljai jelennek meg szinte egyszerre és nagy mennyiségben. A második csúcs ezután két alkalommal van, amikor pedig a szabadon fészkelő fajok (elsősorban vörösbegy és barátka) fiataljai jelennek meg hasonló módon.

Érdekességként említhető a sűrű kökénycserjésben fogott jégmadár, illetve egy teljes fenyvescinege-család (2ad+4 juv) fogása. A gyűrűzött madarak száma az *1. mellékletben* olvasható.

3.2. Őszi vonulás

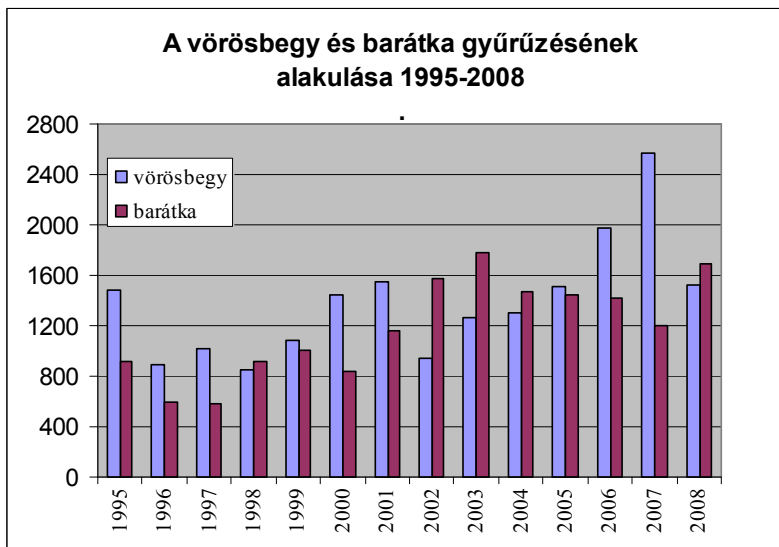
3.2.1. Fajösszetétel, állományváltozások

Az őszi tábor ideje alatt 62 faj 7014 egyedét jelöltük meg (*1. melléklet*), ez a tavalyi évhez hasonlóan magasan átlagon felülinek számít. A táborban eddig megjelölt madarak száma 92000 fölé emelkedett. A napi 92 madaras átlagos fogás is minden eddigi felé emelkedik. Természetesen az adatok későbbi feldolgozása során majd figyelembe kell venni a Bódva melletti lombhálót, amely a napi fogás tekintetében valószínűleg a legsikeresebb volt, de nem tarozott a standard leosztásba. A leggyakoribb fajok dinamikáját a *2. melléklet* mutatja be. A fogott madarak számát tekintve ezeken is jól látható a szeptember közepén egy teljes hétig tartó hideg és szinte folyamatos esőzéssel járó időjárás, amelynek során a hálókat csak rövid időszakokra tudtuk kinyitni.

A táborban fogott fajok száma az idén eggyel növekedett. Október 17-én egy példány vándorfüzike (*Phylloscopus inornatus*) került a hálóba. A vándorfüzike Ázsia keleti és a Himalájától északra eső területeinek fészkelő madara, fészkelési területének nyugati határa az Urál-hegység nyugati lába. A telet Ázsia déli részein tölti. Ennek ellenére Európában rendszeresen, de kis számban megfigyelhető vonulási időben. Magyarországon néhány év óta vannak megfigyelései – főleg a gyűrűzői munkának köszönhetően -, a most fogott egyed a hazai 14. hitelesített megfigyelése volt a fajnak.

Az idén is barátkából és vörösbecsből fogtunk a legtöbbet. A vörösbecs 6 évnyi töretlen állománynövekedése most megállt, a barátkák száma azonban a második legnagyobb mért egyedszám volt a tábor történetében. Az átlagosnál jóval kevesebb harkályt, rigót és rozsdafarkút fogtunk. Az erdei szürkebecs egyedszáma 8 éve volt utoljára ennyire alacsony.

A szeptember közepi esős hetet követően a cinege-fajok látványos beáramlása indult meg. Hirtelen emelkedni kezdett a széncinegék és kékcinegék száma, és ez a magas egyedszám egészen a tábor végéig kitartott. Mindkét fajból a korábbi legjobb évekhez képest is kétszer annyi egyedet regisztráltunk a területen!!! A két gyakori cinegefaj invázióját követte a fenyvescinege is, amelyből a szokásos évi 4-10 őszi táborban fogott egyed helyett 60 példányt fogtunk. Az ő inváziójuk nem volt olyan tartós, szeptember második felében kiugróan magasán kezdődött, majd lassan csendesedett. A barátcinege és kormosfejű cinege mennyisége a korábbi évekhez hasonlóan alakult. Hasonló inváziót Magyarországon és Európában is sokfelé észleltek. Nem kizárható, hogy ehhez az invázióhoz köthetően volt nagyon magas a sárgafejű királykák száma is.

Lokálisan és szezonálisan ritkább madarak kapcsán azt az eseményt lehet kiemelni, hogy október 18-án egyszerre fogtunk énekes nádiposztát és fenyőpintyet. A téli madárvendégek megérkezése egyébként a területre szokás szerint a csízekkel kezdődött, a szőlőrigón kívül valamennyi a területen megszokott fajból sikerült az első érkezőkből fogni.

3.3.2. Megkerülések

A megkerüléseket tekintve az idén 129 korábbi években gyűrűzött madarat fogtunk vissza 167 alkalommal. Ennek többszörösét teszik ki az idei szezonon belül gyűrűzött és még a szezon alatt megkerült egyedek száma. A nyári CES program során fészkelőként, vagy a területen született fiatal madarak közül sokat ősszel is megfogtunk. A nagy szén- és kékcinege mozgás ellenére nem fogtunk vissza több madarat, mint az előző években. Növekszik a régi gyűrűs csilpcsalp füzikék megkerülésének száma.

Az idei év legrégebbi visszafogása egy mindössze 5 éve gyűrűzött barátka lett.

Külföldi gyűrűs madár öt került elő a táborban. A legérdekesebb egy olasz gyűrűs kerti poszáta volt. Korábban nem volt kerti poszáta megkerülése a tábornak. Mellette négy szlovák gyűrűs madarat fogtunk a Szalonnától mindössze 24 km-re fekvő Drienovac (Somodi, Szlovákia) településen működő gyűrűzőtáborból, mindet az idén jelölték: egy csilpcsalp füzike és egy erdei szürkebegy mellett két széncinege. A tavalyi táborzárás óta a következő külföldi megkerülésekről szereztünk tudomást:

Gyűrűszám	Faj	Visszafogva			Gyűrűzve		Távolság
		Dátum	Hely	Ország	Dátum	Gyűrűzte	
XA26578	Turdus philomelos	2007.12.01	Canino, Viterbo	Olaszország	2007.10.01	Farkas R.	966
A659211	Erithacus rubecula	2007.12.15	Marseille, Bouches-du Rhone	Franciaország	2007.10.22	Gáti E.	1320
XA3161	Turdus philomelos	2007.12.26	Santu Luxori, Musei, Sardegna (Sardinia)	Olaszország	2004.09.13	Huber A.	1404
J00214	Alcedo atthis	2008.08.28	Drienovec, Kosicky Kraj	Szlovákia	2008.08.25	Kiss Á.	24
J00210	Alcedo atthis	2008.09.14	Drienovec, Kosicky Kraj	Szlovákia	2008.08.20	Monoki Á.	24
A736658	Erithacus rubecula	2008.10.06	Labin, Northern Croatian Coast.	Horvátország	2008.09.12	Huber A.	626
A659602	Sylvia atricapilla	2008.09.24	Njivice (Jezero), is. Krk, Northern Croatian Coast.	Horvátország	2008.08.15	Farkas R.	594

4. Bemutató, környezeti nevelés

A tábor tradicionális és dinamikusan fejlődő tevékenysége a környezeti nevelés. Évente több tíz alternatív biológiaórát, terepi kiselőadást és bemutatót tartunk a látogatók számára, mely így kiemelkedő szereppel rendelkezik a régióban végzett oktatási tevékenységek körében. A csoportok jelentős része abból a hátrányos helyzetű észak-borsodi régióból érkezik, ahol az utóbbi években, évtizedekben felhagyott bányászati, ipari tevékenységek nyomán a természeti környezet jelentősen károsodott, így nekik már maga a nemzeti park területére tett kirándulás is külön élményt jelent.

Az idei évben 15 település 25 oktatási intézményéből érkeztek gyermekek. 31 csoportban összesen 1043-aen látogattak ki a táborba. A résztvevők kiselőadásokat hallhattak – ezekben aktívan be is kapcsolódhattak -, részt vehettek a hálók ellenőrzésében, kézközelből megtekinthették a befogott madarakat. A program végén a tábor melletti réten szabad foglalkozást biztosítottunk, a résztvevőknek kisebb ajándékokat adtunk.

A táborba látogató csoportok megoszlása

Település	Oktatási int.	Csoportszám	Létszám
Aggtelek	általános iskola	1	40
Berente	általános iskola	1	35
Bódvaszilás	általános iskola	1	56
Edelény	általános iskola	4	84
Edelény	középiskola	5	103
Izsófalva	általános iskola	2	61
Jósvafő	óvoda	1	10
Kazincbarcika	általános iskola	3	143
Kazincbarcika	óvoda	4	194
Kurityán	általános iskola	1	20
Miskolc	középiskola	1	12
Perkupa	általános iskola	1	45
Rudabánya	általános iskola	1	50
Sajószentpéter	általános iskola	1	20
Szalonna	általános iskola	1	39
Szögliget	általános iskola	1	70
Szögliget	óvoda	1	21
Szuhakálló	általános iskola	1	40
Összesen	25 okt. int.	31	1043

Idén is működött a tavaly beindított tanösvény, amely a Bódva-völgy jellegzetes élőhelyeit mutatja be. A tanösvény a Bódva hídjától a táborig 6 állomáson, 7 táblával segíti meg a táborba bejövő gyerekeknek a terület és élővilágának megismerését. Idén ezt az év madaráról (kanalaszólyos) és a hazai madárgyűjtés centenáriumaáról szóló tábla egészítette ki. A tanösvényhez játékos feladatlap is készült minden egyes korosztálynak. A tanösvény csak a tábor működése alatt volt kihelyezve.

Idei évben a madárvonulással kapcsolatban hirdettünk rajzpályázatot, amelyre több tucat munka érkezett be. A résztvevőket és a legszebb munkákat egyaránt megjutalmaztuk.

Az alternatív biológiaórák mellett hosszabb ideig tartó táboroztatást is végeztünk. Ennek során középiskolások, egyetemisták és dolgozó emberek érkeztek a táborba szép számmal, hogy a tábor munkájában segítsenek, illetve megismerkedhessenek a madarász és természetvédelmi munkával. Idei évben 159 ember vett részt a tábor munkájának zavartalan lebonyolításában, akik az ország 50 pontjáról érkeztek, naponta átlagosan 8-an voltak kinn, összességében 618 napnyi önkéntes munkát biztosítva.

A táborban folyó munkáról az idén több fórumon is beszámoltunk.

Köszönetnyilvánítás

Ezúton kívánunk köszönetet mondani azoknak akik a táborvezetési feladatokban az idén részt vettek: Farkas Roland, Gálffy Mónika, Gáti Eszter, Huber Attila, Dr. Juhász Lajos, Kiss Ádám, Máté Sándor, Monoki Ákos, Petróczky Ildikó, Szabó Gábor, Tóth László, Trungel László. Köszönet illeti továbbá az önkéntes madarászok nélkülözhetetlen és lelkes munkáját is!!!

A 2008. év összesítése (CES + ŐSZ)/ 2008. Summary

	Faj/ Species	Latin név/Scientific name	CES	08.13.-10.30.	Összesen/ Totally ringed
1.	vadgerle	<i>Streptopelia turtur</i>		1	1
2.	jégmadár	<i>Alcedo atthis</i>	1	28	29
3.	nyaktekerecs	<i>Jynx torquilla</i>	1	8	9
4.	szürke küllő	<i>Picus canus</i>		3	3
5.	zöld küllő	<i>Picus viridis</i>		3	3
6.	nagy fakopáncs	<i>Dendrocopos major</i>		4	4
7.	közép fakopáncs	<i>Dendrocopos medius</i>		1	1
8.	kis fakopáncs	<i>Dendrocopos minor</i>		1	1
9.	füsti fecske	<i>Hirundo rustica</i>		2	2
10.	molnárfecske	<i>Delichon urbica</i>		6	6
11.	erdei pityer	<i>Anthus trivialis</i>		15	15
12.	hegyi billegető	<i>Motacilla cinerea</i>		6	6
13.	ökörsem	<i>Troglodytes troglodytes</i>		145	145
14.	erdei szürkebegy	<i>Prunella modularis</i>		58	58
15.	vörösbegy	<i>Erithacus rubecula</i>	17	1527	1544
16.	fülemüle	<i>Luscinia megarhynchos</i>	5	11	16
17.	nagy fülemüle	<i>Luscinia luscinia</i>		5	5
18.	házi rozsdafarkú	<i>Phoenicurus ochruros</i>		11	11
19.	kerti rozsdafarkú	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>		9	9
20.	rozsdás csaláncsúcs	<i>Saxicola rubetra</i>		1	1
21.	cigánycsaláncsúcs	<i>Saxicola torquata</i>		23	23
22.	feketerigó	<i>Turdus merula</i>	10	196	206
23.	énekes rigó	<i>Turdus philomelos</i>	4	170	174
24.	kerti geze	<i>Hippolais icterina</i>		24	24
25.	karvalyposzáta	<i>Sylvia nisoria</i>	6		6
26.	kisposzáta	<i>Sylvia curruca</i>	22	59	81
27.	mezei poszáta	<i>Sylvia communis</i>	2	72	74
28.	kerti poszáta	<i>Sylvia borin</i>	1	99	100
29.	barátka	<i>Sylvia atricapilla</i>	46	1690	1736
30.	réti tücsökmadár	<i>Locustella naevia</i>		3	3
31.	berki tücsökmadár	<i>Locustella fluviatilis</i>		11	11
32.	foltos nádiposzáta	<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>		1	1
33.	énekes nádiposzáta	<i>Acrocephalus palustris</i>		10	10
34.	sisegő füzike	<i>Phylloscopus sibilatrix</i>		9	9
35.	vándorfüzike	<i>Phylloscopus inornatus</i>		1	1

36.	csilp-csalp füzike	Phylloscopus collybita	14	328	342
37.	fítisz füzike	Phylloscopus trochilus	1	115	116
38.	sárgafejű királyka	Regulus regulus		222	222
39.	tüzesfejű királyka	Regulus ignicapillus		37	37
40.	szürke légykapó	Muscicapa striata		118	118
41.	kis légykapó	Ficedula parva		9	9
42.	örvös légykapó	Ficedula albicollis	1	2	3
43.	kormos légykapó	Ficedula hypoleuca		65	65
44.	őszapó	Aegithalos caudatus		70	70
45.	barátcinege	Parus palustris	3	43	46
46.	kormosfejű cinege	Parus montanus		5	5
47.	fenyvescinege	Parus ater	6	60	66
48.	kékcinege	Parus caeruleus	16	453	469
49.	széncinege	Parus major	30	838	868
50.	csuszka	Sitta europaea		24	24
51.	hegyi fakusz	Certhia familiaris	2	31	33
52.	tövisszúró gébics	Lanius collurio	3	27	30
53.	nagy őrgébics	Lanius excubitor		1	1
54.	szajkó	Garrulus glandarius		16	16
55.	mezei veréb	Passer montanus	7	54	61
56.	erdei pinty	Fringilla coelebs	2	91	93
57.	fenyőpinty	Fringilla montifringilla		9	9
58.	zöldike	Carduelis chloris	9	43	52
59.	tengelic	Carduelis carduelis	1	9	10
60.	csíz	Carduelis spinus		18	18
61.	süvöltő	Pyrrhula pyrrhula		29	29
62.	meggyvágó	Coccoc. coccothraustes	9	64	73
63.	citromsármány	Emberiza citrinella	4	19	23
Összesen/ Total:			223	7013	7236

Melléklet. Néhány faj dinamikája/Autumn migration of some species

